שִׁטְבִילָה בְּזְמַנָּהּ לָאו מִצְוָה – אין מצוה לטבול דווקא בזמן הטבילה, וּמְהַדְּרִינַן – ולכן אם אין לו גמי ביום שבו זמן טבילתו, צריך לחזר אחריו, אף שהטבילה תידחה על ידי כך למחר, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, שִׁטְבִילָה בְּזְמַנָּהּ מִצְוָה – יש מצוה לטבול בזמן הטבילה, וְלֹא מְהַדְּרִינַן – ולכן לא יחזר אחר גמי אם יתעכב על ידי כך מלטבול בזמן הטבילה.

מקשה הגמרא: וְכי ניתן לומר שָׁסָבַר רַבִּי יוֹסֵי שִׁטְבִילָה בְּזְמַנָּהּ מִצְוָה, וְהָתַנְיָא בברייתא, הַבָּא וְהַזָּבָה, הַמְצוֹרָע וְהַמְצוֹרַעַת, כּוֹעֵל נִדָּה וּטְמֵא מֵת, זמן טְבִילָתָן הוא דווקא בַּיּוֹם, מעת שהאיר המזרח מן החמה העומדת לזרוח ביום השביעי שלהם, ובזמן טבילתם טובלים אף אם חל ביום הכפורים שאסור ברחיצה. נִדָּה שטמאה שבעה ימים (ויקרא טו יט) ואחר כך טובלת, וְיוֹלֶדֶת שטובלת בסוף שבוע ללידת זכר ובסוף שבועיים ללידת נקבה (שם יב, ב, ה), זמן טְבִילָתָן הוא בַּלַּיְלָה שלאחר היום האחרון לטומאתן, ובזמן טבילתן טובלות אף בליל יום הכפורים. וּבַעַל קֶרִי – אדם שראה קרי, שצריך טבילה מדברי סופרים, טוֹבֵל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, וכיון שזמן טבילתו הוא טובל אף ביום הכפורים. ואף שראה קרי לאחר שהתפלל תפילת מנחה ויכול להמתין עד שתחשך ולטבול קודם תפילת ערבית, מכל מקום יטבול מיד משום שטבילה בזמנה מצוה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אם ראה קרי ביום הכפורים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה – לאחר תפילת המנחה, אֵינוֹ צָרִיךְ לִטְבּוֹל ביום הכפורים, אלא יכול להמתין עד מוצאי יום הכפורים, ויטבול ויתפלל תפילת ערבית, משום שאין מצוה לטבול דווקא בזמן הטבילה. ומבואר שרבי יוסי סבר שאין מצוה לטבול בזמן דווקא, ולא כפי שנתבאר בשיטתו.

מתרצת הגמרא: הַהִיא – ברייתא זו ששנינו בה שרבי יוסי סבר שאין מצוה לטבול בזמן הטבילה, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר (נדה כט:) לגבי אשה שבאה לפנינו לאחר שהפילה ואינה יודעת מתי הפילה ואם היה זכר או נקבה, ויש ספק אימתי חל זמן טבילתה ללידתה, דַּיֶּיהָ לִטְבִילָה של אשה זו, שתהא בְּאַחֲרוֹנָה – בסוף כל הימים המסופקים, והיינו בתום שלשה השבועות שבהם יש להסתפק על כל יום שמא בו נשלמו ימי טומאתה, ואינה צריכה לטבול בכל יום שמסופקים עליו אם הוא יום טבילתה, משום שסבר שאין מצוה לטבול בזמן הטבילה דווקא, וכיון שיש ספק טובלת לאחר תום ימי ספק טבילתה. אך רבי יוסי סבר שיש מצוה לטבול בזמנה, כבית שמאי ובית הלל שחלקו על רבי יוסי ברבי יהודה (שם), וכפי שנתבאר.

משנה

המשנה ממשיכה לבאר דיני דליקה שנפלה בשבת, ומבארת את הדין בזה בנכרי שבא לכבות: נָכְרִי שֶׁבָּא לְכַבּוֹת דליקה בשבת בבית של ישראל, אֵין אוֹמְרִים לוֹ 'כַּבֵּה' את הדליקה' וְ'אַל תְּכַבֵּה את הדליקה', אסור לומר לו שיכבה, מפני שחכמים גזרו שלא לומר לנכרי לעשות מלאכה בשבת עבור ישראל, אך גם אין צריך למחות בידו ולומר לו שלא יכבה, אלא יניחוהו לכבות, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ עֲלֵיהֶן – אין ישראל מוזהרים על שביתתו של נכרי בשבת.

המשנה מבארת את הדין בזה בקטן שבא לכבות: אֲבָל קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת את הדליקה אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מלכבות, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבִיתָתוֹ של קטן עֲלֵיהֶן – על הגדולים, והם מוזהרים על שביתת הקטן.

גמרא

הגמרא מביאה הלכה בענין דליקה אצל ישראל בשבת כשיש שם נכרי: אָמַר רַבִּי אַמִּי, בְּאופן שנפלה דְּלֵיקָה אצל ישראל, הִתִּירוּ לו לוֹמַר בפני נכרי שנמצא שם, 'כָּל הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מְפֻסָּד', כלומר שהמכבה יטול שכרו.

הגמרא רוצה להביא ראיה לרבי אמי: נִימָא מְסַיַּיע לֵיהּ – שמא נאמר שיש ראיה לדברי רבי אמי ממה ששנינו במשנתנו, נָכְרִי שֶׁבָּא לְכַבּוֹת אֵין אוֹמְרִים לוֹ 'כַּבֵּה' וְ'אַל תְּכַבֵּה', מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ עֲלֵיהֶן. ומשמע מתחילת דברי המשנה ש'כַּבֵּה' דווקא הוּא דְּלֹא אָמְרִינַן לֵיהּ – זה מה שאסור לומר לנכרי, משום שעושהו ישראל שלוחו ממש, הָא – אבל אמירת 'כָּל הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מְפֻסָּד' אָמְרִינַן לֵיהּ – מותר לומר לו, שהרי הנכרי מכבה מדעתו, ומוכח כדברי רבי אמי.

דוחה הגמרא: אֵימָא – אמור ובאר את הַסֵּיפָא של דברי המשנה 'ואל תכבה', ומשמע שדווקא 'אַל תְּכַבֵּה' לֹא אָמְרִינַן לֵיהּ – אין צריך לומר לו ולמחות בידו אם בא לכבות, וְאולם 'כָּל הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מְפֻסָּד', שזה גילוי דעת שנוח לו בכיבוי, נַמִּי לֹא אָמְרִינַן לֵיהּ – גם אסור לומר לו, שאם זה מותר, מדוע הוצרכה המשנה לומר שאין צריך למחות בידו ולומר לו 'אל תכבה', הלא לומר 'כל המכבה אינו מפסיד' חמור מלשתוק ולא למחות, אלא ודאי שדווקא למחות בידו אין צריך, אך אסור לגלות דעתו שנוח לו בכך.

ולכן מסיקה הגמרא: אֶלָּא מֵהָא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינַּהּ – ממשנתנו אין ראיה אם מותר לומר 'כל המכבה אינו מפסיד' או לא.

הגמרא מביאה מעשה בענין נכרי שבא לכבות המדובר במשנתנו: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, הִיה מַעֲשֶׂה, וְנָפְלָה דְּלֵיקָה בַּחֲצֵירוֹ שֶׁל ישראל ששמו יוֹסֵף בֶּן סִימַאי שהיתה בִּכְפַר שִׂיחִין, וּבָאוּ אַנְשֵׁי גִּיסְטְרָא [–השלטון] שֶׁל צִיפּוֹרִי לְכַבּוֹת את הדליקה, מִפְּנֵי שֶׁאַפְּטְרוֹפּוֹס שֶׁל מֶלֶךְ – ממונה על ממון המלך הָיָה, וְלֹא הִנִּיחָן יוסף בן סימאי לכבות מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, וְנַעֲשָׂה לוֹ נֵס וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים וְכִבּוּ את הדליקה. לָעֶרֶב במוצאי שבת, שִׁגֵּר – שלח יוסף בן סימאי לְכָל אֶחָד מֵהֶן – מאנשי השלטון שבאו ברצון לכבות שְׁתֵּי סְלָעִין, וְלַאֲפַרְכוּם [–לשר] שֶׁבָּהֶן חֲמִשִּׁים סלעים, כשכר על שבאו ברצון לכבות. וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר – את המעשה שבאו נכרים לכבות את הדליקה ולא הניחם, אָמְרוּ חכמים, לֹא הָיָה צָרִיךְ לְכָךְ – למונעם מכיבוי הדליקה, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ במשנתנו, נָכְרִי שֶׁבָּא לְכַבּוֹת, אֵין אוֹמְרִים לוֹ 'כַּבֵּה' וְ'אַל תְּכַבֵּה'.

שנינו במשנה: אֲבָל קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת את הדליקה אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבִיתָתוֹ עֲלֵיהֶן.

מקשה הגמרא: שְׁמַע מִינַּהּ – ממה ששנינו שקטן הבא לכבות את הדליקה צריכים הגדולים למנוע אותו מכך, יש לך ללמוד שקָטָן הָאוֹכֵל נְבֵלוֹת – העומד לאכול נבלות, בֵּית דִּין מְצַוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ מהן שלא יאכל אותן, וכן מצווים למונעו מלעבור על שאר איסורי התורה, ולכן כאן מצווים למונעו מלכבות, וקשה על הסובר שקטן האוכל נבילות אין בית דין מצווים להפרישו מכך.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, במשנתנו מדובר בְּקָטָן הָעוֹשֶׂה כן לְדַעַת אֲבִיו, כגון שאביו עומד שם, והקטן יודע להבחין שכיבוי זה נוח לאביו, ועושה זאת עבורו, והרי זה כאילו אביו ציווהו שיכבה, ולכן צריך למונעו מכך.

מקשה הגמרא: אם כן הִכְוָותָהּ – באותו אופן לִנְכֵי נָכְרֵי דְּקָא עָבֵיד לְדַעְתֵּיהּ דְּיִשְׂרָאֵל – שיודע שהכיבוי נוח לישראל, ובא לכבות, מִשְּׁרֵי – וכי מותר להניח לו לכבות, ומדוע שנינו במשנה שנכרי הבא לכבות אין צריך לומר לו שלא יכבה.

מתרצת הגמרא: נָכְרִי הבא לכבות לְדַעְתֵּיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ עָבֵיד – עושה כן לדעת עצמו, ואף אם יודע שנוח לו לישראל בכך, כיון שמתכוין להנאת עצמו, שיודע שלא יפסיד אלא יטול שכר על כך, ולכן אין צריך למונעו מלכבות. מה שאין כן בקטן אינו מתכוין בזה להנאת עצמו כלל, אלא עושה כן רק לדעת אביו, ולכן צריך למונעו.

משנה

משנתנו תבאר דין הנחת כיסוי לנר, צואה או עקרב: כּוֹפִין קְעָרָה – מניחים קערה של חרס הפוכה עַל גַּבֵּי הַנֵּר הדולק בשבת בְּשֶׁכֵּיל שֶׁלֹּא תָּאֲחוֹז האש בַּקּוֹרָה שמעליה, ובלבד שלא יכבה את האש

המשך בעמוד כד

בהנחת הקערה. וְכֵן כופין קערה **עַל צוֹאָה** שֶׁל קָטָן, **וְכֵן עַל עֲקֶרֶב** **שֶׁלֹּא תִּישָּׁךְ**, ואף שבהנחת הקערה הוא צד את העקרב. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי** כשהיה **בַּעֲרָב** – מקום ששמו ערב, שהניח אדם קערה בשבת על עקרב שלא תישך, **וְאָמַר** רבן יוחנן בן זכאי, כיון שלא היה העקרב רץ אחרי אדם לנושכו, **חוֹשְׁשַׁנִי לוֹ מֵחַטָּאת** – חושש אני שאותו אדם חייב חטאת על צידת העקרב בשבת.

גמרא

שנינו במשנתנו שכופין קערה על צואה של קטן, הגמרא מביאה מעשה ממנו יתבארו דברי המשנה: מספרת הגמרא: **רַב יְהוּדָה וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא וְרַב חָנָן בַּר רָבָא, אִיקְלָעוּ לְבֵי** [–נזדמנו לבית] **אָבִין דִּמִן** העיר **נְשִׁיקָיָא, לְרַב יְהוּדָה וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא**

אַיְיתִי לְהוּ פּוּרְיָיתָא – הביאו להם מיטות לישב עליהן, אבל לְרַב חָנָן בַּר רָבָא לֹא אַיְיתִי לֵיהּ – לא הביאו לו מיטה לישב עליה, אלא הושיבוהו על הקרקע. אַשְׁכְּחֵיהּ – מצא רב חנן, את אבין מַתְנֵי לֵיהּ לְבְרֵיהּ – מלמד את בנו, את הדין השנוי במשנתנו, וכך שונה לו וְעַל צוֹאָה שֶׁל קָטָן כופין קערה מִפְּנֵי הקָטָן שלא ישחק בה ויתלכלך.

אָמַר לֵיהּ רב חנן, אֲבִין שָׁמְיָא מַתְנֵי שְׁטוֹתָא לְבְנֵיהּ – אבין השוטה מלמד את בנו שטות. וכי צואה של קטן צריך לכפות עליה כלי, וַהֲלֹא הֵיא עַצְמָהּ – הצואה מוּכֶנֶת למאכל לְכֶלְבִּים, ואם כן אינה מוקצה, ויכול לטלטלה בידיו ולהשליכה לאשפה. וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר, דְּלֹא חַזְיָא לֵיהּ מֵאֶתְמוֹל – שכיון שלא היתה ראויה מערב שבת שהרי רק היום היא נולדה, לכן היא מוקצה, וְהָתַנְיָא – והרי שנינו בברייתא לגבי איסור תחומין ביום טוב, שהלכה היא כשם שאין אדם רשאי להלך בשבת וביום טוב אלא אלפים אמה לכל רוח, כך כליו ובהמתו אין שום אדם יכול להוליכם מחוץ לאלפים אמה של בעליהם. אבל אומרת הברייתא, נָהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין מימיהם מרחוק וּמַעְיָינוֹת הַנּוֹבְעִין, כיון שהם נעים ונדים אינם קונים שביתה במקום מסוים, אלא חֲרֵי הֵן כְּרַגְלֵי כָּל אָדָם – כל אדם יכול לטלטלם להיכן שהוא עצמו יכול ללכת. ומדברי הברייתא שהתירה לטלטל את המים, יש ללמוד הלכה אף לענין מוקצה, שאפילו שלא היו המים לפנינו מערב יום טוב, שהרי הגיעו לכאן רק ביום טוב, אינם אסורים משום מוקצה, והטעם לכך, כיון שכבר מערב יום טוב חשבו על כך בני אדם שישאבו את המים האלו מהנהר או המעין, לכן לא נעשו מוקצה. ואם כן אף בצואה אפילו שלא היתה בערב שבת, הואיל וחשב עליה שכשתהיה הצואה יתננה לכלבים אינה נעשית מוקצה.

אמר אבין, וְאֶלָּא אם כן שצואת קטן מותרת בטלטול, הֵיכִי אֲתָנֵייהּ – כיצד אשנה משנה זו האומרת שכופין קערה על צואה של קטן.

אמר לו רב חנן, אֵימָא – כך תשנה משנה זו, כופין קערה עַל צוֹאָה שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים מִפְּנֵי קָטָן – כופין קערה על צואה של תרנגולים (שהיא מוקצה כיון שאינה ראויה למאכל כלבים), מפני הקטן שמתלכלך בה. ומה ששנינו במשנה, על צואה של קטן היינו מפני הקטן, ובשבילו שלא יטנף בה.

מקשה הגמרא: וְתִיפּוֹק לֵיהּ – הלא גם בלא טעם זה שהקטן יתלכלך בצואה, מותר לטלק את הצואה, משום דְּהָוֵי גַּרְפָּהּ שֶׁל רֶעִי – שהרי היא ככלי של צואה, שהתירו לטלטלו בשבת כדי להשליך ממנו את הצואה באשפה. וְכִי תֵּימָא – ואם תדחה ותאמר שגַּרְפָּהּ שֶׁל רֶעִי אַגַּב מָנָא אֵין – שרק כאשר הצואה בתוך כלי התירו לטלטלה, אבל אִיהוּ גּוּפֵיהּ – את הצואה עצמה לֹא התירו לטלטלה בידו. ולכן לא הותר במשנתנו לטלטל את הצואה עצמה בידים ולהוציאה לחוץ אלא רק לכפות עליה כלי. אי אפשר לומר כן, וְהָא – שהרי מעשה היה בהָהוּא עַכְבָּר, דְּאִישְׁתְּכַח בְּאִיסְפַּרְמָקֵי דְּרַב אַשִׁי – שנמצא בין הבשמים של רב אשי, וְאָמַר לְהוּ רב אשי לאנשי ביתו, נְקוֹטוּ בְּצוֹצִיתֵיהּ וְאַפְקוּהּ – תפסוהו בזנבו והוציאוהו מכאן. הרי שיכול לאחוז את הדבר המאוס בידו ממש ואינו צריך לטלטלו אגב כלי, ואם כן מדוע לא התירה משנתנו אלא לכפות כלי על הצואה ולא להשליכה לחוץ בידים.

מתרצת הגמרא: משנתנו עוסקת בצואה שכבר היתה מונחת בְּאַשְׁפָּה, שכיון שאינה מונחת לפניו הרי אינה מאוסה בשבילו, ולכן לא התירו לטלטלה אלא לכסותה כדי שהקטן לא יתלכלך ממנה.

שואלת הגמרא: וְקָטָן בְּאַשְׁפָּה מַאי בָּעֵי לֵיהּ – וכי מה עושה הקטן באשפה, ומדוע הוא חושש שהקטן יתלכלך בה.

משיבה הגמרא: בְּחָצֵר – משנתנו עוסקת כשהיתה הצואה מונחת בחצר, וכיון שמצוי בה הקטן, חושש הוא שיתלכלך בה ולכך התירו לו לכסותה.

מקשה הגמרא: הרי חָצֵר נַמִּי – גם מותר לסלק ממנה את הצואה משום שגַּרְפָּהּ שֶׁל רֶעִי הוּא, שכשם שהתירו לאדם לסלק את הצואה מביתו שהוא שוהה שם כיון שהוא מאוסה לו, אף בחצר שהוא שוהה בה מותר לו לטלטלה.

מתרצת הגמרא: אין הכוונה שהיתה הצואה מונחת סתם בחצר, אלא בְּאַשְׁפָּה שֶׁבֶּחָצֵר, ועל כן כיון שהיא באשפה לא התירו לו לטלטלה משום גרף של רעי, אבל כיון שמצוי בה הקטן התירו לו לכפות עליה כלי.

שנינו במשנתנו, כופין קערה על גבי הנר וכו' וְעַל עֶקֶרֶב שֶׁלֹּא תִּישָׁךְ. הגמרא מבררת את דין הריגת מזיקין בשבת: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַמַּזִּיקִין ההורגים בני אדם, הרי הם נֶהֱרָגִין בַּשַּׁבָּת – מותר להורגם בשבת.

רב יוסף מקשה: מֵתִיב רַב יוֹסֵף, שנינו בברייתא, חֲמִשָּׁה מיני מזיקין נֶהֱרָגִין – מותר להורגם בַּשַּׁבָּת משום שהם רגילים להרוג. וְאֵלּוּ הֵן, זְבוּב שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְצִרְעָה שֶׁבְּגִינְוָה, וְעַקְרָב שֶׁבְּחֲדָדִים, וְנָחָשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֹלֶב שׁוֹטֶה בְּכָל מָקוֹם. מַנִּי – כדעת מי שנויה בברייתא זו, אִילֵימָא – אם נאמר שכשיטת רַבִּי יְהוּדָה היא, הָא אָמַר – הרי הוא סובר שמְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ – מלאכה האסורה בשבת הנעשית לצורך דבר אחר שאינו הצורך המכוון למלאכה זו, חַיָּיב עָלֶיהָ חטאת. ואם כן אף שמעשה הריגת מזיקים אלו, לא נעשה לצורך נטילת נשמה שהיא המלאכה האסורה, אלא נעשה בכדי לסלקם מעליו כדי שלא יזיקו, סובר רבי יהודה שחייב עליה, וכיצד מתירה הברייתא להרוג מזיקים אלו. אֶלָּא לָאו – אלא ודאי ברייתא זו היא כשיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן, הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, ואין היא אסורה אלא מדברי חכמים וכאן לא גזרו חכמים. וְהָנֵי הוּא דְּשָׁרֵי – ומכל מקום לא התירו חכמים להרוג אלא חמשת מזיקים אלו, אבל אַחֲרִינֵי – שאר מזיקים לֹא, וקשה על רבי יהושע בן לוי שהתיר להרוג את כל המזיקים בשבת.

הגמרא מנסה לדחות את הקושיא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, וּמַאן נִימָּא לָן – ומי יאמר לנו, דְּהָא מְהַרְצְתָא הִיא – שברייתא זו של רב יוסף שלא הותר להרוג אלא חמשה מזיקים אלו היא ברייתא מדויקת, דְּיִלְמָא מְשַׁבַּשְׁתָּא הִיא – שמא ברייתא זו של רב יוסף היא משובשת, והלכה זו ששנה רבי יהושע בן לוי שמותר להרוג את כל המזיקים בשבת היא הנכונה.

הגמרא מתרצת: אָמַר רַב יוֹסֵף, אֲנָא מַתְנֵינָא לָהּ – אני שניתי ברייתא זו, וְאוֹתִיבְנָא לָהּ – והקשיתי ממנה על רבי יהושע בן לוי, וַאֲנָא מְתָרֵיצְנָא לָהּ – ואני אפרש ענין זה כדי שלא יקשה מהברייתא על רבי יהושע בן לוי. שהלכה זו ששנה רבי יהושע בן לוי עוסקת בְּרָצוּ אַחֲרָיו – שהיו רצים המזיקים אחריו להורגו ולכן מותר להורגן מפני פקוח נפש, וְדִבְרֵי הַכֹּל – ובין לדעת רבי יהודה הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, ובין לדעת רבי שמעון הסובר שפטור עליה, מותר להרוג מזיקים אלו. אבל הברייתא ששניתי אני שלא הותר להרוג אלא חמשה מזיקים אלו, היינו כשלא היו רצים אחריו, וכדעת רבי שמעון היא הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה אינה אסורה אלא מדברי חכמים, וחכמים לא גזרו בחמשה מזיקים אלו, אבל רבי יהודה הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, לא התיר להרוג אף חמשה מזיקים אלו כיון שאינם רצים אחריו.

הגמרא מביאה מעשה בענין הריגת נחשים ועקרבים בשבת. מספרת הגמרא: תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַבָּא בַּר רַב הוּנָא – שנה אחד החכמים (שהיה רגיל לשנות ברייתות) לפני רבא בר רב הונא, הַהוֹרֵג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים בַּשַּׁבָּת אֵין רוּחַ (–דעתם) של חֲסִידִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, שאין מעשה זה הגון בעיניהם. אָמַר לֵיהּ רבא לתנא, וְאוֹתָן חֲסִידִים המחמירים בכך, אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מֵהֶם, משום שטוב עושה אותו אדם ההורג נחשים ועקרבים בשבת, שאף שאין הם מזיקים כעת, עלולים להזיק בשעת כעסם. אומרת הגמרא: וּפְלִיגָא דְּרַב הוּנָא – ודברי רבא שאמר לאותו חכם חולקים על דברי רב הונא

המשך בעמוד צז

אביו. **דְּרַב הוּנָא חַזְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא** – ראה אדם אחד, **דְּקָא קָטִיל זִיבּוּרָא** – שהיה הורג צירעה בשבת, **אָמַר לֵיהּ** רב הונא לאותו אדם, **שַׁלֵּימְתִּינְהוּ לְכוּלְּהוּ** – וכי גמרת להרוג בכך את כל הצרעות. וכלומר, מה הועלת בכך והרי עדיין יש הרבה צרעות בעולם. ומדברי רב הונא יש ללמוד שאסור להרוג מזיקים אלו שאינם רצים כעת להזיק אדם, ושלא כדברי בנו רבא שהתיר להרוג נחשים ועקרבים בשבת הואיל ויכולים להזיק.

הגמרא מביאה ברייתא לענין הריגת נחשים ועקרבים: **תָּנוּ רַבָּנָן** – שנינו בברייתא, **נְזַדְּמְנוּ לוֹ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים, אִם חָרָנָן, בְּיָדוּעַ** – דבר ידוע הוא, **שֶׁנְּזַדְּמְנוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם לְפִנְיוֹ כְּדֵי שִׁיזְכֶּה לְהוֹרְגָן,** שמגלגלים זכות על ידי זכאי. **וְאִם לֹא חָרָנָן, בְּיָדוּעַ** הוא, **שֶׁנְּזַדְּמְנוּ לוֹ** מן השמים, כדי להראותו שחטא והיה עליהם **לְהוֹרְגָן, וְנַעֲשָׂה לוֹ נֵם מִן הַשָּׁמַיִם** שלא הרגוהו. **אָמַר עוּלָּא, וְאִיתֵימָא** – ויש שאמרו שאמר כן **רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** לא אמרו בברייתא שאם לא הרגן בידוע שנזדמנו להורגו, אלא **בְּנִישּׁוּפִין בּוֹ** – שהיו נושפים כדרך שהם כועסים וקרובים להזיקו, אבל אם לא כן, אין זה סימן שנזדמנו לפניו להזיקו.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין הריגת נחש בשבת. מספרת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, פַּעַם אַחַת נָפַל** נחש **אֶחָד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ** בשבת, **וְעָמַד נְיוּתֵי אֶחָד** [–ישראל היה, ונקרא כך על שם מקומו] **וַהֲרָגוֹ, אָמַר רַבִּי, פָּגַע בּוֹ** אדם **כַּיּוֹצֵא בּוֹ. אִיבַּעְיָא לְהוּ** – נסתפקו בני הישיבה, מהו שאמר רבי **פָּגַע בּוֹ כַּיּוֹצֵא בּוֹ,** האם רצונו לומר **דְּשַׁפִּיר עָבִיד** – שטוב עשה אותו אדם שהרגו, וכלומר, כיון שהנחש רודף את האדם להורגו, טוב שפגע בו אדם כמו הנחש שהוא רודף להרוג וטוב שיהרגנו. **אוֹ שְׁלָא** טוב עשה שהרגו, ובדרך גנאי אמר רבי, שפגע בו אדם שהוא רשע כנחש.

הגמרא מביאה ראיה לפשוט את הספק ממעשה שהיה: **תָּא שְׁמַע** – בוא ותשמע, **דְּרַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, וְרַבִּי זֵירָא, הֲווּ יָתְבִי אַקִּילְעָא** – היו יושבים בחדר הכניסה **דְּבֵי** – של בית **רַבִּי נַאי, נָפַק מֵילְתָא מִבֵּינַיְיהוּ** – ויצאה השמועה מביניהם, **בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַבִּי נַאי** – ושאלו עליה את רבי יאי, **מַהוּ לְהַרוֹג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים בַּשַּׁבָּת,** האם מותר או אסור. **אָמַר לְהוּ** [–להם], **צִירְעָה שְׁאִינָהּ מְסוּכֶּנֶת כְּנָחָשׁ וְעַקְרָב אֲנִי הוֹרֵג** בשבת, **נָחָשׁ וְעַקְרָב לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שמותר להרוג. ומכאן יש להוכיח שאותו ניותי שהרג את הנחש בבית המדרש טוב עשה.

דוחה הגמרא: **דִּילְמָא** – ושמא לא התיר רבי יאי להרוג מזיקים אלו בכוונה, אלא רק **לְפִי תּוּמּוֹ** – שלא בכוונה. וכלומר, כשהוא הולך ורואה נחש או עקרב בדרכו, אינו צריך ללכת למקום אחר אלא יכול להמשיך בדרכו ולדרוך עליהם בהליכתו, ואם מתו אין בכך איסור כיון שלא נתכוון להורגם. ומנין שמלאכה בדרך זו מותרת, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, רוֹק שהיה** על הארץ, **הוֹרְסוֹ לְפִי תּוּמּוֹ** – דורך עליו שלא בכוונה. ואף שהוא ממרח את הרוק ומשוה גומות שבקרקע, שהם מלאכות האסורות בשבת, כיון שאינו מכוין לכך אין בכך איסור תורה אלא מדברי חכמים, ומשום מאיסות הרוק התירו חכמים את גזירתם. **וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת,** אף **נָחָשׁ הוֹרְסוֹ לְפִי תּוּמּוֹ** – שלא בכוונה **וְאָמַר רַב קְטִינָא,** אף **עַקְרָב הוֹרְסוֹ לְפִי תּוּמּוֹ.** הרי שלא התירו חכמים הריגת מזיקים בשבת אלא כשהוא בדרך שאינו מתכוין.

הגמרא מביאה מעשה שהיה ברוק שהיה מונח על הארץ בשבת. מספרת הגמרא: **אַבָּא בַּר מַרְתָּא, דְּהוּא** – שהוא הנקרא גם **אַבָּא בַּר מַנְיוֹמִי, הֲוָה מַסְקֵי בֵּיהּ** – היו נושים בו, **דְּבֵי** – אנשי ביתו של **הֲרִישׁ גָּלוּתָא זוּזֵי** [–ממון]. **אֲיֵיתְיוּהוּ** – הביאוהו לביתו של הריש גלותא, **וְקָא מְצַעֲרָא לֵיהּ** – והיו מצערים אותו, כדי שיחזיר לריש גלותא את חובו. **הֲוָה שָׁדֵי רוּקָא** – היה רוק מוטל לפניהם, **ושבת היה, אָמַר לְהוּ** [–להם] **רֵישׁ גָּלוּתָא, אֲיֵיתוּ מָאנָא סְחִיפוּ עִלָּוֵיהּ** – הביאו כלי ותכסו בו את הרוק. **אָמַר לְהוּ** אבא בר מרתא, **לֹא צְרִיכְתּוּ** – אין אתם צריכים לעשות כך, שהרי **הָכִי אָמַר רַב יְהוּדָה, רוֹק הוֹרְסוֹ לְפִי תּוּמּוֹ,** ואם כן אפשר להניחו בלא כלי על גביו ויעבור עליו אדם וידרסנו שלא בכוונה. **אָמַר לְהוּ** – ריש גלותא לאנשי ביתו, מדבריו **נִיכַּר שְׁצוּרְבָּא מֵרַבָּנָן** – שתלמיד חכם **הוּא, שְׁבָקוּהוּ** – הניחו לו **וְשַׁחֲרוּרוּהוּ.**

כיון שהוזכרו לעיל דברי רבי אבא בר כהנא בענין הריגת נחש בשבת, מביאה הגמרא כמה הלכות נוספות בשמו: **אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, פְּמוֹטוֹת** – מנורות של מתכת שעשויות בקנה שנותנים בתוכן שמן ובראשן נמצאת הפתילה, **שֶׁל בֵּית רַבִּי** – שהיו מצויות בביתו של רבי, **מוּתָּר לְטַלְטְלָן בַּשַּׁבָּת.**

הגמרא מבררת אלו פמוטות התיר רבי חנינא לטלטל: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא** לרבי אבא, אלו פמוטות התיר רבי חנינא לטלטל בשבת, האם **בְּנִיטָּלִין בְּיָדוֹ אַחַת** – רק אלו שאפשר לקחתם ביד אחת, **אוֹ** שהתיר לטלטל אפילו מנורות גדולות שצריכים לקחתן **בִּשְׁתֵּי יָדַיִם.**